PRECIZĂRI ASUPRA UNOR PROBLEME ALE NEOLITICULUI TRANSILVĂNEAN

PETRE ROMAN

În „Acta Musei Napocensis", nr. IV (1957), p. 403—423, colegul N. Vlassa publică un articol (Unele probleme ale neoliticului Transilvaniei) care ridică numeroase și interesante probleme. Nu este în intenția noastră — de altfel și preocupările relativ diferite ne-o impun — să discutăm fondul întregii problematici de acolo. Semnalăm doar unele fapte asupra cărora vom reveni ulterior cu o bogată documentare:

1. N. Vlassa susține (p. 407) că în așezarea de la Balomir — „Gura Văii Cioara", într-un „unic strat Criș — tardiv" (aceasta să excludă care prezența unor resturi mai noi?) ar fi apărut „un ac de cupru nativ", lucrat prismatic (v. fig. 6). Piesa s-ar asemăna cu acele de cupru din Izvoare I lung de 14,3 cm cu lățimea maximă a fațetei de 0,4 cm (fig. 6). Piesa s-ar asemăna cu acele de cupru din Izvoare I și Zănești, n-ar fi un „unicum" decorece la Iernut — „Bideștului Mare", tot într-un „mediu Criș — târziu", ar fi apărut o bucată de cupru nativ. Apariția aramei în așezări Criș târzii ar ridica, după N. Vlassa, problema „dacă nu cumva întregul stă sub semnul unui «Metalicum»" (p. 108). Amintim că o piesă similară celei de la Balomir, descoperită la Cuina Turcului, a fost atribuită stratului Criș de acolo (cf. SCIV, 16, 1965, 2, p. 409). Aceste fapte sînt de natură să înrădăcinezze ideea existenței unei etape cu metal în cultura Criș.

Dar prezența unor piese de cupru relativ mari, pentru unelte care puteau fi ușor realizate din os, într-o perioadă atît de veche a neoliticului nostru este greu de admis:

— așa-numitele ace de cupru sînt în realitate sule;

— similitudinile pe care colegul Vlassa le caută în straturile Izvoare I și Zănești sînt nepotrivite din cauza decalajului cronologic;

în sfîrșit, „acul" de la Balomir ca și piesa similară de la Cuina Turcului, de formă dublu prismatică, cu patru fețe, ambele vîrfuri ascuțite, realizate prin batere la cald, sînt tipuri caracteristice pentru cultura Coțofeni. Noi dispunem, de la Herculane și Moldova Veche, de circa 15 exemplare aflate în condiții stratigrafice indiscutabile. Piese identice se reîntîlnesc în locuirile Coțofeni de la Cuina Turcului, din județul Vîlcea, Peștera Românești, Coltani etc. Deci „dovezile" folosirii cuprului în cultura Criș sînt sub semnul întrebării.

2. Săparea unei întinse așezări Criș tîrziu la Gura Văii (Porțile de Fier) — deci într-o zonă care constituia un drum obligatoriu de înaintare a culturii Vinča, cel puțin spre Oltenia — în care se sesizează suficiente elemente ce indică un sincronism cu manifestări Vinča A, arată că problema existenței unor niveluri Vinča vechi în Oltenia și cu atît mai mult în Transilvania nu este încă rezolvată. Prezența unor elemente tisoide în cele mai vechi etape Vinča — Turdaș de pe teritoriul României să nu constituie totuși un impediment în atribuirea acestora din urmă unei faze Vinča A? În acest sens socotim că încercările de a găsi similitudini pentru ultimele supraviețuiri Criș din România și pe teritoriul iugoslav, mai mult încurcă decît lămuresc lucrurile.

3. Reconstituirea unor forme de vase (v. fig. 8—9) după două mici fragmente și analogiile acestor presupuse forme, cu vase din „mormintele regale" de la Alaca Hoyok (v. p. 412), implică multe riscuri.

4. Prezența ceramicii pictate („mai veche" decît „Lumea Nouă" sau aparținînd acestui concept, v. p. 413 și urm.) într-un mediu cultural Turdaș, sesizată în așezări deschise, este ea asigurată stratigrafic? De ce, dacă răspunsul este afirmativ, în alte locuri și mai precis în Peștera Binder din Cheile Turzii (săpături N. Vlassa care a stabilit o stratigrafie clară: „Lumea Nouă", Petrești, ceramică cu torți prinse de vas prin apăsare, Coțofeni) ceramica pictată de tip Lumea Nouă apare fără componenta Turdaș?

5. La paginile 417—418, N. Vlassa face unele aprecieri asupra legăturilor faciesului Lumea Nouă cu alte grupe pictate din centrul Europei. Ar trebui reamintit însă că ceramica pictată slovacă-moravă reprezintă primele două faze (pictură cu roșu în primul caz, cu alb în al doilea) ale culturii Lengyel. Ele preced fazele următoare (III—IV) corespunzînd ca vreme culturilor Tiszapolgar și Bodrogkresztur care nu cunosc pictura. Deci seria propusă de N. Vlassa: Tiszapolgar-Ottîtz — ceramica pictată și nepictată slovaco-moravă — Gatersleben (v. p. 417) trebuie corectată în sensul Tiszapolgar-Ottîz — ceramica nepictată slovaco-moravă (Lengyel III sau Brodzany-Nitra) — Gatersleben. Această serie se plasează într-adevăr post Lumea Nouă (sincronismul cu Petrești apare necesar!), dar I. Paul se referea în studiul său la un orizont anterior (Oborin se sincronizează cu Lengyel II, deci cu ceramica pictată, cu alb, slovaco-moravă) și nu i se poate atribui o inadvertență cronologică (v. la N. Vlassa, p. 418).

6. O problemă importantă este aceea legată de cronologia absolută (p. 420—422). N. Vlassa încadrează stratul Turdaș de la Tărtăria între 2900—2700 î.e.n. (la cunoscutele tăblițe de lut aducînd în discuție și unele forme de vase, v. la noi pct. 3); între (2700?) 2600—2400 introduce stratul Turdaș-Petrești (inclusiv Lumea Nouă), iar între 2400— și fig. 14/1—2). „Acele" au similitudini în cultura Sălcuța (unde se mențin pînă în faza IV), dar nu sînt caracteristice numai pentru Troia II—III. Apar și în Troia I (v. Troia și Thermi). Oricum ar sta lucrurile, apariția generalizată și bruscă a elementelor de cultură Troia I (chiar finală!) la Dunărea de Jos, la începutul perioadei de tranziție foarte bine pentru Petrești. A nu se uita că pînă la orizontul Coțofeni, în aria Petrești există și descoperiri Bodrog-Petrești.

7. La noțiunea „Petrești-Coțofeni" trebuie să se renunțe. Aceasta din două motive: mai întîi se conturează o primă etapă a acestei ultime culturi cu un conținut unitar pe întregul spațiu de evoluție; în al doilea rînd între un alt orizont culturi.

https://biblioteca-digitala.ro